

ובראשונים נחלקו האם זריקה עליו מועילה לדין "שלא במקומו כמקומו דמי" (תוס' זבחים כו, ב ד"ה אמר, וה'הגה' שבסופו). בהלכות בניינו מצינו שהוא טעון אבנים שלמות שלא נגע בהן ברזל, ולא ברור האם נאמר בו דין "מחובר באדמה" (משנה למלך).

הדעה המקובלת בראשונים ובאחרונים היא שביסודו של דבר הכבש אינו כמזבח, אלא שהתרבה להיות כמותו לעניינים מסוימים, משום שהוא משמש כמבוא למזבח. לדעה אחרת הכבש דינו כמזבח לכל דבר, פרט למה שהתמעט ממנו (המפרש בתמיד).

סיכום

מצינו שהכבש נחשב כמזבח לעניין קידוש הפסולים ולעניין איסור הקטרת שאור ודבש, אבל הוכיחו אחרונים שאינו ראוי להקטרת קרבנות כשרים (שפת אמת וגרי"ז). הכבש אף אינו ראוי לזריקת הדם, אפילו בקרבנות העוף,

מערכה ריב. קידוש הפסולים בכלי שרת (פז, א-ב)

רש"י מסביר שרבי יוחנן הבין בתחילה ששאלת ריש לקיש היא: האם כלי שרת מקדשים פסולים כך שלא יהיה ניתן לפדותם ולהוציאם לחולין? ועל כך הוכיח ר' יוחנן ממשנתנו. אולם רבנו תם לומד מלשון ריש לקיש "לכתחילה ליקרב קמיבעי לי", שכבר מתחילה ר' יוחנן הבין ששאלתו היא על הקרבה, אך לא לכתחילה אלא בדיעבד. לפיכך מסביר רבנו תם, שר' יוחנן סבר שהשאלה היא אודות כלי שרת שהועלו על גבי המזבח ובהם קרבנות פסולים: האם קרבנות אלו נחשבים כמי שהועלו על גבי המזבח גופו, משום שכלי השרת הקדושים אינם חוצצים בין הקרבן הפסול לבין המזבח, או שכלי השרת חוצצים, והפסולים ירדו? ועל כך השיב רבי יוחנן ממשנתנו, שכלי השרת אינם חוצצים, והקרבנות הפסולים שבתוכם התקדשו, ויועברו למזבח ויוקרבו. לאחר מכן ריש לקיש שואל האם כלי השרת מקדשים פסולים להקרבה מכח עצמם, וגם אם לא עלו למזבח – יש להעלות כעת את הקרבנות הללו.

השאלה השניה בה נחלקו רש"י ותוס' נוגעת למסקנת הסוגיה. לפי רש"י, רבי יוחנן מוכיח מהמשנה לעיל (פד, א) שכלי שרת מקדשים פסולים להיות ראויים להקרבה לכתחילה. במשנה שם נאמר: "ואלו אם עלו לא ירדו... ושקבלו פסולים וזרקו את דמו", והיינו שכאשר הפסולים קיבלו את דם הקרבן וגם זרקוהו על המזבח, אנו אומרים על אברי הקרבן ש"אם עלו – לא ירדו", ומכל מקום אין להעלותו לכתחילה. ומדייק ר' יוחנן, שאם הפסולים רק קיבלו את הדם, והכשרים לעבודה הם שזרקו אותו – ניתן להעלות את בשר הקרבן לכתחילה על גבי המזבח, למרות שהדם נפסל בקבלתו על ידי הפסולים (כמבואר במשנה טוב, שקבלת דם על ידי פסולים פוסלת את הקרבן). ומכאן שכלי שרת מקדשים את הפסולים להיות ראויים להקרבה. יש לחדד את העניין: הבשר יעלה למרות שלא התקדש בכלי שרת, משום שקבלת הדם הפסול בכלי שרת מחשיבה את בשר הקרבן כבשר כשר, לעניין העלאתו לכתחילה, ומכאן לומד ר' יוחנן שגם הדם הפסול עצמו שהתקבל בכלי

שנינו במשנה (פז, א): "כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להם, כך הכלים מקדשין". בגמרא (פז, א) מובאת ברייתא ממנה למדים דין זה: "הנוגע במזבח – אין לי אלא מזבח, כבש מניין? תלמוד לומר: את המזבח. כלי שרת מניין? תלמוד לומר: כל הנוגע בהם יקדש". הסוגיה מבררת האם גם דבר פסול שניתן בכלי נתקדש, ויש להעלותו על המזבח.

סוגיית הגמרא

בפשטות, מהמשנה והברייתא משמע שדין כלי שרת כדין המזבח והכבש, וכשם שדבר פסול שעלה על הכבש – לא ירד, ויש להעלותו על המזבח ולהקריבו (כמבואר בגמ' פז, ב): "היכי מסיק ליה מכבש למזבח?". כך גם דבר פסול שניתן בכלי שרת יועלה על המזבח. אולם מדברי האמוראים בגמרא משמע שאין מהמשנה הוכחה לדבר.

הגמ' מביאה את דברי ריש לקיש, ששאל את רבי יוחנן האם כלי שרת מקדשים דברים פסולים. רבי יוחנן השיב לו שהדבר מפורש במשנתנו, שאכן כן: "כשם שהמזבח והכבש מקדשין... כך הכלים מקדשין". ריש לקיש חזר ואמר ששאלתו היא האם כלי השרת מקדשים את הפסולים להיות קרבים לכתחילה; ורבי יוחנן פשט שאלה זו ממשנה אחרת (לעיל פד, א): "ואלו אם עלו לא ירדו... ושקבלו פסולים וזרקו את דמו", וריש לקיש דחה את ראייתו. מדברי שניהם מתברר שממשנתנו אין ראייה שכלי שרת מקדש אף לעניין ההעלאה למזבח, ואפשר שהשוואה "כשם שהמזבח והכבש מקדשין כך כלי שרת" היא חלקית בלבד.

רש"י ורבנו תם (בתוס' ד"ה כלי שרת) נחלקו בביאור מהלך הגמ', ומחלוקתם נוגעת לשני השלבים בסוגיה: א. מה סבר ר' יוחנן שריש לקיש שואל בתחילה, ופשט ממשנתנו? אם לא מוכח ממנה שהכלים מקדשים להקרבה – לאיזה עניין אם כן נתקדשו הפסולים? ב. מה מוכיח רבי יוחנן מהמשנה השניה שהביא, "שקידשו פסולין וזרקו את דמו", וכיצד?

שבכל המקרים הללו מדובר שהדם הפסול כבר אינו בכלי שרת, אלא הועבר לכלי חול, והרי זה כ"ירדו", שלא יעלו שוב.

בחמדת דניאל יישב את שתי הקושיות: קבלת הדם הפסול בכלי שרת מועילה לדם הפסול, וגם לבשר אם לא היה בו פסול עצמי אלא רק משום שדמו נפסל, ומאחר שהדם הוכשר להעלאה על ידי קבלתו בכלי – גם הבשר נחשב ככשר. ברם, אם הפסול היה בבשר עצמו, כגון שלן או יצא או נטמא, לא מסתבר שבגלל קבלת הדם בכלי שרת נתעלם מהפסול שאירע בבשר.³

באשר לראיות תוס' מפסול שאירע בדם, כגון שנטמא, מחדש בעל חמדת דניאל חילוק נוסף: כלי שרת מקדשים את הפסולים, אם הפסול אירע לפני שהקרבת ניתן בכלי, אבל אם הפסול אירע לאחר נתינתו בכלי, כמו בדוגמאות שמהן הקשו תוס' – הכלי לא מגן עליו מלהיפסל. בזה יש הבדל בין קידוש המזבח לקידוש הכלי, שבמזבח גם מה שנפסל לאחר שהועלה עליו – לא ירד (בחמדת דניאל הביא ראיה לדבר, עיין שם). טעם הדבר, שקידוש המזבח הוא מפני שהקרבת נעשה "לחמו של מזבח", וחובה להמשיך ולהקטירו עד שיתעכל, וסברה זו קיימת גם אם הקרבן נפסל לאחר העלאתו למזבח. לעומת זאת כלי שרת מקדש ליקרב מפני שהקידוש בכלי מפקיע את הפסול (לא לעניין שהקרבת ירצה, אלא לעניין שיהיה מותר להקריבו), וקידוש זה נעשה על ידי פעולת ההנחה של האדם (עיין מנחות ז ע"א: "נפל ממילא – נעשה כמי שהחזירו הקוף"), וממילא הוא מועיל רק לפסול שהיה קיים בשעת ההנחה בכלי.⁴

עוד הקשו תוס' מהגמ' במנחות (שם). האומרת במפורש שר' יוחנן השיב לשאלת ריש לקיש שכלי השרת אינם מקדשים את הפסולים⁵. על כך השיבו תוס' עצמם במנחות שם (ד"ה אין), שהגמ' שם מתבססת על הדחייה שדחה ריש לקיש בסוגיה כאן את ראיית רבי יוחנן מהמשנה. נראה שכוונתם לומר, שר' יוחנן חזר בו מכח דחיית ר"ל, ולכן הגמ' במנחות אומרת שמסקנת ר' יוחנן היא שאין מקדשין. לפירושים אחרים ליחס בין הסוגיות ראה בדיון להלן על שיטת הרמב"ם.

שרת יעלה למזבח¹. הגמ' דוחה את הראיה, ש"זרקו פסולין" איננו המשך ל"קבלו", אלא אפשרות נפרדת, ואין ראיה שדם שרק התקבל על ידי פסולים מכשיר את בשרו להעלאה.

רבנו תם מפרש את ר' יוחנן להיפך, שמטרתו להוכיח מן המשנה שכלי שרת אינם מקדשים פסולים להקרבה. ר' יוחנן מדייק מהמשנה שכש"קבלו פסולים וזרקו", אם עלה הדם על המזבח – לא ירד, משום שכבר זרקוהו; אבל אם טרם נזרק – לא יעלה.²

אימורים (חלב וכליות) בכלי שרת על המזבח (בכלי נראים האימורים: חלב וכליות). תוספות מפרשים שזוהי שאלת ריש לקיש הראשונה, האם קרבן פסול שהונח על המזבח בתוך כלי שרת נחשב כמי שהונח על המזבח עצמו, ולא ירד, ורבי יוחנן השיב שהקרבת אכן נתקדש.

קשיים בפירוש רש"י ופתרונם

תוס' מקשים על רש"י מכמה משניות וברייתות, מהן נראה שגם כאשר הדם התקבל בכלי שרת, אם נפסל – אין מעלים את הדם ואת האברים לכתחילה: המשנה (פד, א) מונה את אלו שאם עלו לא ירדו, ובהם הלן והיוצא והטמא ושנשחט חוץ לזמנו ומקומו, ובכל אלו מדובר שהדם התקבל בכלי שרת, ובכל זאת אין מעלים את הבשר. כמו כן לגבי הדם עצמו מצינו בכמה מקומות שכאשר אירע בו פסול – ישפך, וקבלתו בכלי שרת איננה מכשירה אותו להעלאה. תוס' מציעים ליישב את רש"י על ידי אוקימתא דחוקה,

2. יש שני הבדלים בין רש"י לתוס' בפרשנות המשנה והגמ': א. לפי רש"י "לא ירדו" מתייחס לבשר הקרבן שדמו התקבל או נזרק על ידי הפסולים, ואילו לפי תוס' לדם עצמו, וזאת על פי שיטת רבן גמליאל שדם שעלה לא ירד. ב. לפי רש"י הדיוק של ר' יוחנן הוא מ"זרקו פסולים", ואילו לפי תוס' מ"זרקו". מדברי רבנו תם משמע ש"לא ירדו" היינו שלא יקנח את הדם הזרוק מעל גבי המזבח, ועל כך ראה לעיל מערכה קצט.

3. וכן כתבו בעולת שלמה וטהרת הקודש; ובשטמ"ק אות כא, שהקשה על רש"י כקושיות תוס', לא הקשה מדוגמאות אלו של פסול הבשר.

4. וכן כתב באבן האזל הל' פסוהמ"ק ג, יט בדעת הרמב"ם. בליקוטי הלכות הציצית לחלק כז, אבל כתב שמסברה אין חילוק זה מחוור.

5. רבנו גרשום מאור הגולה (מובא בשטמ"ק במנחות שם, אות ד) פירש את המשפט שם: "כלי שרת מהו שיקדשו פסולין לכתחילה ליקרב", ש"פסולין" הם האישים הפסולים לעבודה, ולא הקרבנות עצמם. אך מצינו שזר יכול לקדש את המנחה בכלי שרת (סוטה יד, ב), וצריך עיון.

1. כן כתב בשטמ"ק בעמ' א אות כא בדעת רש"י, אלא שהקשה על השוואה זו בין בשר שדמו התקבל בפסול לבין הדם הפסול: בבשר לא היה פסול, ולכן אפשר שיעלה לכתחילה למרות פסול הדם, אבל הדם שנפסל בעצמו – מנא לן? על כך יש להשיב, שאדרבה, קל וחומר הוא: אם הכלי מועיל לקדש אפילו פסולים שלא היו בתוכו – קל וחומר לאלו שהיו בתוכו. וכך כותב השטמ"ק עצמו בהמשך, בפירושו לדחייה "קבלו פסולין או זרקו פסולין", ש"קבלו פסולין" מקדש את הדם עצמו להקרבת לכתחילה ואת האברים רק בדיעבד אם עלו.

בשפת אמת הקשה על סברת רש"י: כיצד יתכן שקידוש הדם בכלי יועיל להעלות את הבשר שאיננו בכלי? הרי אפילו הפסולים שדינם "אם עלו לא ירדו", אם שבו וירדו – לא יעלו, וכיצד יתכן להעלות לכתחילה דבר שלא הועלה למזבח או לכלי שרת המקדשו? יש ליישב, שלגבי הקרבן הפסול עצמו אכן ראוי שאם ירד לא יעלה, אבל לגבי הבשר, שאיננו פסול בעצמו אלא פסול מחמת הדם שהתקבל על ידי הפסולים לעבודה, הרי שאם הדם עצמו עולה, כי ניתן בכלי שרת – ראוי שגם הבשר יעלה (וראה להלן במובא בשם בעל חמדת דניאל).

רבי יוסי: כלי שרת מקדשים את הפסולים להקרבה

עוד כתב, שפסק זה מסתייע מהסוגיה בכריתות הנ"ל, שאומרת שלדעת ר' יוסי כלי השרת מקדשים אפילו ליקרב. ואמנם הרמב"ם פסק כחכמים, שדם האשם ישפך (הל' פסוהמ"ק ד,יט, ועיין שם בר"י קורקוס), אבל אין הכרח שחכמים חולקים בשאלה זו של קידוש כלי השרת, ואפשר שרק לגבי אשם תלוי הורו שהדם לא התקדש, מפני שהתברר שהפרשת הקרבן היתה מיותרת, כאמור⁸. ראה נוספת לדבר מהגמ' לעיל כז,ב, שמנמקת את הדין שמזבח הפנימי מקדש את הפסולים להיקרב בכך שהוא כלי שרת (ליקוטי הלכות; ועיין בתוס' שם ד"ה האי, ובמערכה ט).

רוב האחרונים מסבירים את הסוגיה במנחות לדעת הרמב"ם באופן אחר: אכן הוא פירש את סוגייתנו כרש"י, שר' יוחנן פשט שכלי השרת מקדשים ליקרב, ואת הסתירה לסוגיה במנחות תירץ על ידי חילוק בין הסוגיות: ריש לקיש שאל שתי שאלות שונות זו מזו, ולכן קיבל שתי תשובות שונות. כיצד? בברכת הזבח סובר שה"פסול" האמור בסוגיה במנחות הוא מנחה חסרה, שהכהן לא שם בכלי את כל הכמות הנדרשת, ועל כך השיב ר' יוחנן שהמנחה אינה מתקדשת להיקרב, וכפי שפסק הרמב"ם להלן (הל' כ): "ואם אין דעתו למלאותן – מקדשין להיפסל אבל לא ליקרב" (על הלכה זו ראה בהרחבה במערכה ריד).

הלחם משנה (הל' פסוהמ"ק ג,יט) והבית שמואל (אבן העזר סי' קכד סק"ב) נוקטים אף הם בדרך זו, ופירשו שכוונת הרמב"ם לחלק בין דם לבין שאר הקרבנות. כך משמע מלשון הרמב"ם בהלכות אלה, שתחילה כתב שכלי שרת מקדש רק לעניין שלא ייפדה, ולבסוף סיים "וכלי שרת מקדשין דם הפסול ליקרב", כלומר, הדם יוצא דופן משאר הקרבנות הפסולים. הסוגיה בזבחים עוסקת בדם דווקא⁹, ובו הכריע ר' יוחנן (כפירוש רש"י) שכלי שרת מקדשים אותו אפילו להקרבה, ואילו במנחות מדובר על שאר דברים (הסוגיה שם עוסקת בקומץ של מנחות), שאינם מתקדשים בכלי שרת אלא ליפסל. בליקוטי הלכות מוסיף, שמן הרמב"ם משתמע, שקידוש הדם בכלי שרת מועיל לדם בלבד, ולא לבשרו של אותו קרבן כדעת רש"י.

אמנם, בעל קרן אורה תמה על הסבר זה, מה טעם יש לחלק בין דם למנחות, לעניין קידוש בכלי שרת? הקושי גובר לנוכח ההשוואה לדין קידוש במזבח, בו מצינו שלדעת ר' יהושע הדין הפוך: הראוי לאישים מתקדש, והדם לא. על כך יש להשיב, שהיא הנותנת: בדברים הנקטרים, אם עלו – חל עליהם חיוב הקטרה, ולכתחילה אם לא עלה אסור להעלותו ולהקטיר קרבן פסול ולהכילו באש המזבח, למרות שהוא בכלי שרת. לעומת זאת הדם העולה למזבח לא יוכלל באש המזבח, אלא שמכיוון שדבק בקדושת

המשנה בכריתות (כג,ב) מביאה מחלוקת תנאים לגבי אשם תלוי, הבא על ספק חטא, ששחטו ואחר כך נודע לו שלא חטא באותו חטא: לדעת חכמים הדם ישפך והבשר יצא לבית השרפה; ואילו לדעת רבי יוסי יש לזרוק את הדם ולאכול את הבשר. הגמ' (שם כד,ב; מנחות קב,ב) מסבירה שטעמו של רבי יוסי הוא שכלי שרת מקדשים את הפסולין להקרבה לכתחילה, ובפשטות משמע שחכמים חולקים על כך. נמצא, אפוא, שהנושא הנדון בסוגייתנו תלוי במחלוקת תנאים בכריתות.

תוס' בכריתות (כד,ב ד"ה קסבר) תמהים על כך, מדוע אם כן לא פשטה הגמ' כאן את ספקה משם?⁶ לפיכך פירשו, שאין כוונת הגמ' שר' יוסי וחכמים נחלקו באופן כללי על דין זה, אלא רק באשם תלוי, שיש בו צדדים מיוחדים לקולא ולחומרא: לקולא, לדעת חכמים שלא יזרק, מפני שהתברר למפרע שהקדשתו היתה מיותרת, והוא חולין; ולחומרא, לדעת ר' יוסי שיזרק, מפני שמלכתחילה היה קרבן כשר, וגם כעת לא התברר שהקדשתו היתה מוטעית לגמרי, כי לבו של החוטא נוקפו והוא מקדישו גם על צד הספק שיתברר שלא חטא (עיין בגמ' שם). כיוצא בזה כתב כבר רש"י במנחות (קב,ב ד"ה כלי שרת): "מקדשין את הפסולין שאינן פסולין לגמרי אלא כהאי גוונא ליקרב", ולא בכל מקרה אמר זאת ר' יוסי. לעומת זאת בפירוש המשנה לרמב"ם בכריתות שם סתם וכתב שלדעת ר' יוסי כלי שרת מקדשין את הפסול ליקרב, ואין הלכה כמותו.

הרמב"ם: כלי שרת מקדשים דם שנפסל אפילו להיקרב

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,יח-יט) פוסק: "כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו כך הכבש ושאר כלי השרת מקדשין את הראוי להם, שהרי נאמר בכלים: 'כל הנוגע בהם יקדש'. ומשיגיע לכבש דבר הראוי לו – לא ירד, ואף על פי שנפסל. וכן משיגיע לכלי דבר הראוי לו – נתקדש ולא יפדה לעולם ואף על פי שנפסל, כמו שביארנו באיסורי המזבח... וכלי שרת מקדשין דם הפסול ליקרב".

הר"י קורקוס מסביר, שהרמב"ם פירש את הסוגיה כאן כרש"י, שר' יוחנן פושט שכלי השרת מקדשים אפילו להיקרב, ולכן פסק כך⁷. באשר לסוגיה במנחות, בה מפורש שר' יוחנן פשט שכלי השרת אינם מקדשים ליקרב, הריק"ו מציע שאולי הרמב"ם גרס בה אחרת, או שאלו סוגיות חלוקות "מן הלשוניות המתחלפים בתלמוד" (עיין תוס' במנחות נח,ב ד"ה ואיכא דאמרי, שמנו רשימה ארוכה של סוגיות בתלמוד הסותרות זו לזו, והן כמו "איכא דאמרי").

8. בכסף משנה כתב שהרמב"ם פסק כר' יוסי ש"נימוקו עמו", ותמהו עליו אחרונים, שהרי פסק במפורש כחכמים.

9. ראה גם ברמב"ם מהדורת פרנקל ב'מקורות וצינונים', שבאחד מכתבי היד של הגמ' מצינו גירסה כזו בבעיא של ריש לקיש: "כלי שרת מהו שיקדשו את דם פסולין".

6. יש ליישב, שהסבר המחלוקת בגמ' שם הוא בשם ר' יוסי בר' חנינא (כמבואר במקבילה במנחות קב,ב), והוא נחשב כתלמיד לר' יוחנן (סנהדרין לב), ולפיכך לא פשט ממנו.

7. אבל לפי מה שכתבו תוס' במנחות ליישב את פירוש רש"י יוצא שר' יוחנן עצמו חזר בו, כאמור.

שכלי השרת מקדשים אף להיקרב, ורבנו תם פירש להיפך. לדעת רש"י, קידוש הדם הפסול מועיל גם שאברי הקרבן, שלא התקבלו בכלי שרת, יועלו למזבח; אך זאת בתנאי שלא היה פסול בהם עצמם (חמדת דניאל, ליישוב קושיית תוס'). גם לגבי הדם, הקידוש מועיל רק אם הפסול קדם להכנסת הדם לכלי שרת (חמדת דניאל).

בגמ' במנחות נאמר כפירוש תוס', שר' יוחנן השיב שכלי השרת אינם מקדשים ליקרב. לדעת רש"י אפשר שאלו סוגיות חלוקות (ר"י קורקוס), או שהגמ' במנחות מסתמכת על מסקנת הסוגיה כאן, שראיית ר' יוחנן נדחתה (תוס' במנחות).

הרמב"ם פוסק שכלי השרת מקדשים דם פסול להיקרב, וביארו אחרונים שהוא מפרש את סוגייתנו כרש"י. עם זאת, הרמב"ם סובר שרק דם פסול מתקדש להיקרב, ולא קרבנות אחרים, וגם אימוריו של הדם הפסול שנתקדש לא יוקרבו (ליקוטי הלכות).

לדיון בשאלה האם כלי שרת מקדשים אף את שאינו ראוי להם עיין במערכה סט. באשר ליחס בין סוגיה זו לבין מחלוקת התנאים בתחילת הפרק האם דם שעלה ירד, עיין במערכה קצט.

מערכה ריג. קדושת אויר המזבח (פז,ב-פח,א)

האויר, לבין המזבח (זבחי אפרים; ועיין ערוך לנר מכות יב,א). אך מלבד השאלה הכללית של קדושת המקום, יש צד יחודי לדיון המסוים של קידוש הקרבנות הפסולים שעלו למזבח, שכן המקור לקידושם הוא: "כל הנוגע במזבח יקדש" (שמות כט, לז, ועיין לעיל מערכה קצח), ויש מקום לדייק שדווקא נגיעה מקדשת, ולא נוכחות מעל המזבח³. ועוד: הקרבן שעלה למזבח נעשה "לחמו של מזבח" משום שמבחינה מעשית הרי זה עומד להקטרה, והעלאתו היא

שהתלבט בדבר ור' יוחנן השיבו כן – מה מקום לדברי רב אשי? אלא אם כן נפרש שריש לקיש אכן התלבט בדבר, ורב אשי מכריע שלדעתו שלו אין מקום לספק זה אלא במציאות של תלה בקנה, ואין כוונת רב אשי לפרש מה היה הספק מלכתחילה. אולם בשטמ"ק הגיה בתחילת הסוגיה: "איבעיא להו", וכן מביא בדקדוקי סופרים מכמה כתבי יד, ולנוסח זה כל הסוגיה היא מסתמא דגמרא. הדבר תלוי גם בנוסח סיום הסוגיה, שלפנינו: "כי קאמר דתלנהו בקניא", ומשתמע שיש כאן שואל מסוים, ואילו בשטמ"ק מגיה: "כי קא מיבעיא לן". לעניין זה חשיבות לפסק ההלכה, שכן הר"י קורקוס מנמק את הכרעת הרמב"ם שאויר המזבח כמזבח (ראה להלן) בכך שזוהי דעת ר' יוחנן.

2. אם משום שהמקדשים נתכוונו לקדש גם את האויר בקדושת אותו מקום, ואם משום שקידוש המקום מקדש ממילא את מה שמעליו. מתוס' כאן (ד"ה כלי שרת) נראה שדעתם כצד השני, שכן כתבו שמה שמונח בכלי שרת אינו מתקדש מחמת אויר המזבח, משום שהכלי חוצץ, וטעם זה מובן רק אם אין באויר קדושה עצמית (שבט הלוי ח"ה סי' כא).

3. עיין חידושי הגר"ז ולהלן הערה 19, והרחבת הדברים ב'בחצרות קדשי'; ועיין בנתיבות הקודש.

המזבח או כלי השרת – "כל הנוגע בהם יקדש", והוא ניתן על המזבח כהנחה בעלמא, ולכן יש לעשות זאת גם בדם פסול¹⁰.

עוד הקשו על הרמב"ם, מן ההלכות שבהן כתב על דם פסול שישפך ולא יורק (כגון הל' פסוהמ"ק פ"ב הל' יא, כג, ועוד), ולכאורה דין זה אינו אלא אם הדם הועבר לכלי חול, כפי שהעמידו תוס' את המשניות על מנת ליישב את פירוש רש"י. קושיה זו מיושבת על פי ביאור בעל חמדת דניאל הנ"ל, שדם שנפסל לאחר שכבר הגיע לכלי שרת – לא נאמר בו היתר להעלותו¹¹.

סיכום

במשנה נאמר שכלי השרת מקדשים את הפסולים. הגמ' מפרשת שהדבר נאמר לעניין שלא ייפדו (רש"י), או גם לעניין הקרבנות, במקרה שהפסולים הועלו על המזבח בתוך כלי השרת, ובמקרה זה התחדש שהכלים אינם חוצצים בין הקרבן למזבח, ודינו כאילו עלה על המזבח עצמו (תוס').

בסוגיה מובא ספקו של ריש לקיש, האם כלי השרת מקדשים את הפסולים אף להיקרב לכתחילה, ור' יוחנן פשט את הספק, אך הגמ' דחתה את ראייתו. נחלקו ראשונים בפירוש תשובתו של ר' יוחנן: רש"י סובר שהשיב לחיוב,

הספק וביאורו

הגמרא מתלבטת האם "אויר המזבח כמזבח דמי", לעניין הדין שקרבן פסול שהועלה למזבח לא ירד¹. ספק זה קשור לשאלה כללית, האם קידושו של מקום לעניין מסוים כולל גם את אויר אותו המקום², כעין הדיון על אויר העזרה (עיין לעיל מערכה סו); אם כי, יש מקום לחלק בין העזרה, המוקפת במחיצות ואפשר שזהו הגורם לקדושת

10. יסוד הדברים באבן האזל הל' פסוהמ"ק ג'יט ובספר 'חוקת הפסח' מאת הרב יהודה גרשוני, עמ' קלה.

11. לכאורה לפי זה צריך להעמיד את הל' פסוהמ"ק ב,כג: "דם הקדשים שנתערב בדם פסולי מזבח... ישפך הכל לאמה" במקרה שהדם הכשר הועבר למזרק ובו הדם הפסול, אבל במקרה הפוך, ששפך את דם הפסולים לדם הכשר, המזרק של הדם הכשר יכשיר את הפסולים. באור שמח שם תירץ אחרת, שקידוש הדם בכלי שרת הוא דווקא כשידע שהדם פסול והתכוון לקדשו בכל זאת, אבל אלמלא כן הרי זה קידוש שלא מדעת, שאינו מועיל.

1. נקטנו "הגמרא מתלבטת" על פי לשון הגמ' לפנינו: "אויר מזבח כמזבח דמי, או לא? תא שמע...", ולא כתוב מיהו השואל והמשיב. הר"י קורקוס והכסף משנה (הל' פסולי המוקדשין ג'יב) הבינו, שזהו המשך לגמ' בעמ' א: "בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן", ור' יוחנן הוא שהשיב "תא שמע" וכו' (ועיין גם בפנים מאירות, שדן בזה וקשר בין נדון דידן לבין שאלת ריש לקיש לעיל). אולם הדבר תמוה, שכן ראוי היה לגמ' לומר כמו בסוגיה הקודמת: "אמר ליה: תניתוה" וכדומה, "תא שמע" נאמר על ידי סתמא דגמרא. ועוד, שרב אשי בסוף הסוגיה קובע שהספק אינו אלא כשתלה בקנה, ולפי זה אין מקום לראיית הגמ' מכך שהכבש מקדש, ואם ריש לקיש הוא